

ISIDOR DE SEVILLA – ENCICLOPEDIST AL SECOLULUI AL VII-LEA

Dr. Bogdan-Vlăduț BRÎNZĂ

Editura Doxologia, Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Iași

Abstract

The personality of Isidor of Seville, canonized by the Catholic Church and declared Doctor of Church, and his writings which influenced occidental medieval theology were poor studied in romanian areal. For this reason we aim to realize a short presentation of the life and work of Bishop Isidor of Seville and of the way he is received in medieval times by West of Europe writers, both theologian and profane, in order to prove that he was considered rightly and encyclopedist of his times.

Keywords: Isidore of Seville, encyclopedist, theologian, bishop, Doctor of Church.

Atributul „enciclopedist” conferit unei persoane are rolul de a evidenția ansamblul multilateral de cunoștințe de care aceasta dispune. Termenul este de origine greacă, de la *ἐγκυκλοπαιδεία* și se traduce „ansamblul științelor”. Echivalentul modern al acestuia ar putea fi „bază de date”, un concept atât de frecvent astăzi. Isidor de Sevilla este cel care în secolul al VII-lea se face exponentul genului enciclopedic, prin aceea că a reușit să pună la un loc, într-un mod sistematic și sintetic, cunoștințele vremii, oferind epocilor viitoare, prin maniera de organizare, un model original de prezentare a informațiilor. El a sintetizat ideile a numeroși autori anteriori lui, organizându-le tematic, într-o ordine indicată într-un cuprins și în antet. Existența unei liste care să cuprindă titlurile capitolelor era extrem de rară la începutul Evului Mediu, ea devenind uzuală în secolul al XIII-lea¹. Deși opera lui Isidor de Sevilla nu se rezumă doar la sintetizarea cunoștințelor vremii într-o enciclopedie, imaginea sa, atât în timpul său, cât și în epocile

¹ Winston Black, „Isidore of Seville in Scholastic Europe”, în Andrew Fear, Jamie Wood (editori), *A Companion to Isidore of Seville*, Brill, Leiden/Boston, 2020, p. 573.

următoare, mergând până în zilele noastre, este legată de această lucrare, motiv pentru care, în anul 2002, el este ales de către Biserica Catolică drept patronul internetului.

Viața Sfântului Isidor de Sevilla

Datele biografice despre Isidor de Sevilla sunt foarte puține, ele provenind din două surse de mare încredere: prima o reprezintă *De viris illustribus*, scrisă de însuși Isidor, în care îl include și pe fratele său Leandro de Sevilla și din a cărui prezentare pot fi extrase aspecte care contribuie la conturarea biografiei proprii, iar a doua sursă o reprezintă opera lui Braulio de Zaragoza, *Renotatio Isidori*, care a fost ucenicul său cel mai apropiat.

Isidor de Sevilla provine dintr-o familie nobilă, foarte importantă, de sorginte hispano-romană, originară din Cartagina, Hispania. Numele tatălui său era Severianus, însă în ceea ce privește numele mamei sale datele sunt nesigure, existând mai multe variante: Turtur, Tortora, Teodora², presupunându-se că era de origine gotică și s-a convertit la creștinism la vârstă adultă. Se știe sigur că familia lui Severianus este una dintre cele patru familii din Spania secolelor VI-VII considerate episcopale³, deoarece a dat trei episcopi: Leandro, episcop de Sevilla, Fulgențiu, episcop de Astigi, Isidor, episcop de Sevilla. Aceștia au avut și o soră, Florentina, penultima dintre copii, născută înaintea lui Isidor, care, și ea, își va dedica viața slujirii lui Dumnezeu, călugărindu-se și devenind mai apoi sta-reța unei mănăstiri.

Familia Sfântului Isidor a trebuit să plece din Cartagina în jurul anilor 555-560, fiind exilată pe motiv că ar fi întreținut relații cu bizantinii, care au debarcat acolo în vara anului 552, veniți în sprijinul regelui vizigot Atanagildus, sau din interese economice, deoarece invadatorii ocupaseră acea cetate. Cert este că în jurul anilor 560-561 Severianus, împreună cu familia sa, își stabilește domiciliul în Sevilla, capitala provinciei Betica.

Nu știm data exactă a nașterii Sfântului Isidor de Sevilla, dar se presupune a fi între 556 și 570, cu puțin timp înainte de moartea

² Angelo Valastro Canale, *Isidoro di Seviglia*, în *Letteratura Patristica*, editată de Angelo di Bernardino et alii, Ed. San Paolo, Milano, 2007, p. 794.

³ *Ibidem*.

părinților săi, anul de referință după care se poate calcula momentul nașterii fiind iarna din 601-602, când se cunoaște sigur că a fost numit episcop de Sevilla în locul fratelui său, Leandro, care murise atunci.

În *Lectio IV infesto S. Isidori ex Breviario Romano recognito: die 4 Aprilis* stă scris:

După ce Leandro a trecut din această viață, [Isidor] a fost numit, fără voie, episcop de Sevilla, în primul rând pentru influența exercitată de regele Recarredo și datorită consensului unanim al clerului și al poporului; se spune că Sfântul Grigorie cel Mare nu numai că a confirmat numirea sa datorită autorității sale apostolice, ci și, încredințându-i paliul așa cum prevede tradiția, l-a decorat pe noul episcop și l-a numit și Vicar al Scaunului Apostolic pentru toată Hispania⁴.

Vârsta minimă la care cineva putea fi hirotonit episcop varia între treizeci și patruzeci și cinci de ani și din acest motiv se presupune că Sfântul Isidor s-a născut între anii 556 și 570; cei mai mulți cercetători consideră anul 560 drept an al nașterii sale⁵.

Despre anii copilăriei Sfântului nu cunoaștem detalii, însă putem deduce câteva lucruri din ceea ce a scris Leandro în încheierea *De institutione virginum*, dedicată surorii sale Florentina:

În cele din urmă, preaiubită soră, te rog să îți amintești de mine când te rogi și să nu uiți de fratele nostru mai mic Isidor, pe care părinții noștri, punându-l sub protecția lui Dumnezeu și a celor trei frați rămași, bucuroși și fără să se preocupe de vârsta lui tânără, s-au mutat la Domnul. Și cum eu îl consider ca pe un fiu și nu pun niciun bun material înaintea dragostei pentru

⁴ *Leandro vita functo, ad Hispalensem cathedram inuitus quidem, sed urgente in primis Recarredo rege, magnoque etiam cleri, populique consensu, assumitur, eiusque electionem sanctus Gregorius Magnus, nedum auctoritate apostolica confirmasse, sed et electum, transmissa de more pallio, decorasse, quin etiam suum et apostolicae sedis in universa Hispania vicarium constituisse perhibetur* (PL 81, 84C).

⁵ *Ortus eius poterit ex coniectura referri ad annum circiter 560, siquidem episcopus electus fuit anno 600, circuite [...] et credibile est, eum non ante quadragesimum aetatis annum episcopatum accepisse, ut praescribitur in epistola Siricii papa ad Himerium Tarraconensem anno 385 missa („Se presupune că anul nașterii aceuia ar fi în jurul anului 560, de vreme ce în anul 600 a fost ales episcop [...] și este posibil ca el să nu fi primit episcopatul mai înainte de patruzeci de ani, după cum se stabilește în Epistola papei Siriciu, trimisă către Himerius, episcop de Taragona, în anul 385”)* (PL 81, 103D).

el și mă bucur de dragostea lui, așa de mult îl iubesc și mă rog la Iisus pentru el, cât de mult fusese iubit de părinții noștri⁶.

De aici tragem concluzia că Sfântul Isidor a rămas orfan de mic, iar frații săi i-au purtat de grijă ca și cum ar fi fost copilul lor sau așa cum au considerat că ar fi făcut părinții lor dacă ar fi trăit.

Se pare că Isidor pune început educației sale la școala monastică din mănăstirea în care fratele său Leandro era stareț, „se presupune că într-o mănăstire din apropierea Seviliei, iar mai apoi la sediul Mitropoliei Spaniei”⁷.

În acest context, Sfântul Isidor avea acces liber la biblioteca episcopală din Sevilla, care era îmbogățită constant de fratele său Leandro cu numeroase volume pe care le aducea din multele sale călătorii. Nu putem ști cu exactitate la ce cărți a avut acces, dar putem presupune că pe lângă cele cu conținut teologic, Isidor a avut posibilitatea de a consulta și opere ale autorilor de sorginte păgână, cât și texte cu caracter tehnic și științific, adunate în special în antologii pentru a favoriza întrebuințarea lor în mediul școlar⁸.

Se poate admite faptul că l-a începutul activității sale Sfântul a avut îndeletniciri învățătoarești, întrucât primele sale opere au un caracter didactic: *Differentiae, Liber proemiorum, De ortu et obitu patrum*. Conform unei mărturii interesante a lui Ildefonso din Toledo, elocvența isidoriană era vădită prin aceea că „lăsa cu gura căscată auditoriul, împiedicându-l să-și amintească ce a ascultat, dacă nu repeta de mai multe ori”⁹. Un astfel de dar se va dovedi foarte folositor atât în activitatea sa pastorală, cât și în relațiile pe care le-a întreținut cu oamenii de stat ai vremii.

⁶ *Postremo, karissimam te germanam quaeso, ut mei orando memineris; nec inuioris fratris Isidori obliuiscaris, quem quia sub Dei tuitione et tribus germanis superstitionibus parentes reliquerunt communes, laeti et de eius nihil formidantes infantia ad Dominum commearunt. Quem cum ego, ut uere filium habeam, nec temporale aliquid eius karitati praeponom atque in eius pronus dilectionem recumbam, tantum eum carius dilige, tantum que Iesum exora pro illum, quantum nosti eum a parentibus tenerius fuisse dilectum.* (Leander Hispalensis, *De institutione uirginum et de contemptu mundi [Regula sancti Leandri]*, Brepolis Latin, Library of Latin Texts, 2010, cap. 31, p. 75, rr. 901-907)

⁷ Leandro Navarra, *Leandro di Siviglia: profilo storico-letterario*, Japadre, Roma, 1987, p. 21.

⁸ Jacques Fontaine, „Isidoro di Sevilla”, în Angelo di Bernardino (editor), *Nuovo dizionario patristico e di antichità cristiane*, vol. F-O, Marietti, Genova, 2007, p. 2648.

⁹ A. Valastro Canale, *op. cit.*, p. 795.

Odată ajuns episcop al Seviliei, se implică în mod activ în viața Bisericii și a regatului. În opera sa *De origine Gothorum*, el amintește numele tuturor regilor, personalităților cu care a colaborat: Viterico (603-610), Gundemaro (610-612), Sisebuto (612-621), Recaredo II (621), Suintila (621-631), Sisenando (631-636). Totuși, atenția sa se concentrează în principal asupra problematicilor care privesc dogma și viața religioasă.

La 13 noiembrie 619 se desfășoară al doilea Conciliu (Sinod) din Sevilla, iar reuniunea este prezidată de Isidor. Se încearcă rezolvarea a diverse probleme privind limitele teritoriale ale episcopiiilor conduse de fratele său Fulgențiu, episcop de Astigi, și Honorius, episcop de Cordoba; apoi se arată necesitatea încredințării spre administrare atât spirituală, cât și materială a unor mănăstiri de maici și a unora de călugări și, tot acum, îl convinge pe episcopul sirian Grigorie, care fugind de persecuțiile din Siria și-a găsit refugiu în Hispania, să renunțe la erezia monofizită¹⁰, alcătuiind un canon foarte bogat din punct de vedere doctrinal asupra celor două naturi prezente în persoana Mântuitorului Hristos¹¹.

Există puține informații despre un al treilea Conciliu desfășurat la Sevilla, databil în jurul anului 624, la care s-ar fi discutat problema creștinilor iudaizanți, responsabili pentru înlăturarea pe nedrept a episcopului Marziano de Astigi, în urma unui complot organizat de aceștia, complot ce a fost condamnat mai târziu în cadrul unui sinod desfășurat la Toledo în anul 636¹².

În calitate de cel mai vârstnic dintre episcopii Spaniei, dar și de Vicar al Scaunului Apostolic, în anul 633 conduce al IV-lea Conciliu desfășurat la Toledo, capitala Hispaniei, deși ar fi trebuit ca acesta să fie condus de episcopul de Toledo. Dintre hotărârile luate în cadrul acestui conciliu amintim¹³:

¹⁰ Monofizismul (gr. *μόνο* – *φύσις* = o singură fire) a fost o erezie predicată de Eutihie (378-454), călugăr din Constantinopol, care a afirmat că Iisus Hristos nu are decât o singură fire, cea divină, întrucât trupul omenesc l-a luat în mod aparent. Eutihie refuza distincția între *ὑπόστασις* („ipostas, persoană”) și *φύσις* („natură, fire”), spunând că dacă Iisus Hristos e o persoană, el nu poate avea două naturi.

¹¹ G. Bareille, „Isidore de Séville (Saint)”, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, Tome huitième, Première partie, Isaac – Jeûne, Paris, 1924, p. 99.

¹² A. Valastro Canale, *op. cit.*, p. 796.

¹³ Cf. G. Bareille, *op. cit.*, pp. 99-101.

- a) hotărâri religioase: promulgarea unui simbol, uniformizarea liturgică în toată țara¹⁴;
- b) hotărâri disciplinare: se insista asupra celibatului preoțesc (canoanele 7-19), a obligației episcopului de a veghea ca judecățile civile să se desfășoare corect și să denunțe abuzurile (canonul 32), iar preoții au fost scutiți de corvezi și impozite (canonul 47); contra evreilor, în care conciliul blama atitudinea regelui Sisebut, care i-a obligat să se convertească la catolicism, le-a interzis să țină sclavi creștini și să exercite funcțiuni prin care ar putea pedepsi pe creștini (canoanele 57-66); a cerut relații de unitate între Biserică și Stat (canonul 74); ridicarea unui Colegiu pentru pregătirea clericilor în fiecare dieceză (canonul 24).

Educația, smerenia și milostenia au fost virtuțile care l-au însoțit pe Isidor de Sevilla până la finalul vieții sale.

Diaconul Redemptus, autor al *Epistola de transitu sancti Isidori*, este cel care surprinde ultimele momente din viața lui Isidor.

Simțindu-și sfârșitul aproape, episcopul Isidor se dedică în totalitate actelor de milostenie, ajutându-i pe cei aflați în nevoie. Chinuit de o febră puternică, incapabil să mănânce și tulburat de vestea morții neașteptate a regelui Sisenando, nu mai este în stare să officieze și să participe la slujbele din Săptămâna Mare. Totuși, în ziua de 31 martie a anului 636, în ziua Paștelui, împins de dorința de a fi prezent la ritualul pocăinței, găsește resursele necesare de a veni la biserica închinată sfântului martir Vincențiu, fiind însoțit de doi episcopi sufragani, Eparcio de Italica și Giovanni de Niebla, cât și de un mare număr de credincioși și curioși. Îndepărtând pe femei, încingându-se cu un ciliciu¹⁵, iar pe cap și pe umeri punându-și cenușă, Isidor și-a început confesiunea sub forma unei rugăciuni, foarte emoționantă și bogată în citate scripturistice:

Tu, Doamne, Care cunoști inimile oamenilor [...] îndepărtează-Ți ochii de la păcatele mele, pe care le-am săvârșit de atâtea ori; nu-Ți aminti de fărâdelegile mele și păcatele tinereților mele nu le pomeni [...]. Tu știi că, de când eu nefericitul am primit fără vrednicie această slujire mai degrabă împovărătoare decât [aducătoare de] onoare, în această sfântă biserică, nu am suportat ca cineva să păcătuiască; dar am păcătuیت eu însumi. Și

¹⁴ *Unus ergo ordo orandi atque psallendi a nobis per omnem Hispaniam atque Gallaeiam conservetur, unus modus in missarum solemnitatibus, unus in vespertinis officii* (canonul 2) (PL 130, 464A).

¹⁵ Centură, cămașă aspră din păr de capră, purtată direct pe piele de penitenți.

totuși, deoarece ai spus: în orice moment un păcătos s-ar întoarce de la calea sa, îi dai iertare tuturor păcatelor sale (Iez. 18, 21) [...], cu nădejde și credință Te chem, spre a Cărui Împărăție nu sunt vrednic a privi¹⁶.

Primind iertare pentru păcatele sale și împărtășindu-se, Isidor împarte la săraci toată averea sa, toate bunurile reședinței episcopale și iartă toate datoriile, îndeamnă pe cei prezenți să facă milostenie și primește de la câțiva dintre ei sărutarea păcii. La data de 4 aprilie 636 clopotele bisericii închinată Sfintei Cruci anunțau moartea episcopului Isidor¹⁷.

Este canonizat în anul 1592 de Papa Clement al VIII-lea, având ca dată de prăznuire ziua de 4 aprilie. În anul 1722, Papa Inocențiu al XIII-lea îl proclamă Doctor al Bisericii Universale.

Opera lui Isidor de Sevilla

În ceea ce privește opera episcopului Isidor de Sevilla, aceasta este una de amploare, ocupând nu mai puțin de cinci volume în Patrologia Latina a lui Migne (82-86, volumul 81 are caracter introductiv, conținând o biografie a Sfântului părinte, observații de ordin critic cu privire la opera acestuia și alte aspecte introductive). Nu vom enumera titlurile lucrărilor, dar vom spune că sunt recunoscute ca fiind autentice 17 scrieri, la care se mai adaugă opt scrisori trimise mai multor personalități ale vremii, printre care se numără regele Sisibut, episcopul Masona de Merida, două proloage la *Cântarea Cântărilor* și un altul la *Psaltire*, o colecție de 27 de poezii scrise în distih elegiac (*Versus in bibliotheca*) și o *Benedictio lucernae* păstrată în *Antifonario*¹⁸ de către Leon în secolul al X-lea¹⁹.

¹⁶ *Tu Deus, qui nosti corda hominum [...] peccata, quae innumerabiliter contraxi, ab oculis transfer tuis: non reminiscaris mala mea, et iuventutis delicta ne memineris [...]. Tu scis, quia postquam infelix ad onus istud, potius quam ad honorem, in hanc sanctam ecclesiam indigne perveni, peccare numquam sinivi; sed, ut inique agerem, laboravi. Et, quia tu dixisti: In quacumque hora peccator a viis suis reverteris (Ezech. XVIII), omnes iniquitates suas traderes oblivioni [...] clamo utique cum spe, et fiducia ad te, cuius coelos aspicere non sum dignus [...]* (PL 81, 31AB).

¹⁷ A. Valastro Canale, *op. cit.*, p. 797.

¹⁸ *Antifonarium* (de la ἀντιφωνα [*antiphona*], „răspunsuri, psalm sau imn cântat”) este o carte catolică de slujbă folosită pentru rugăciunile ceasurilor (ceaslov). Spre deosebire de *breuiarium*, *antifonarium* conține și părțile cântate în cadrul mesei catolice, în notație neumatică, fără a conține lecturile biblice.

¹⁹ A. Valastro Canale, *op. cit.*, p. 797.

Dintre aceste 17 lucrări, trei se remarcă în mod deosebit, prin amploare și valoare: *Sententiarum libri tres* (612-615): în trei cărți, este un compendiu de teologie morală și dogmatică, inspirat în mare parte din scrierile Sfântului Grigorie cel Mare și ale Fericitului Augustin; *De viris illustribus* (615-618): într-un singur volum, Isidor adună biografiile a 46 de scriitori hispanici care au trăit între secolele al V-lea și al VI-lea. Braulio adaugă apoi acestor 46 de scriitori și numele lui Isidor de Sevilla. Un scurt apendice, care conține o înșiruire de nume ale unor teologi hispanici, este adăugat mai apoi de un ucenic al lui Braulio, pe nume Ildefonso de Toledo. Opera este o continuare a lucrării lui Ghenadie Scolasticul, un preot din Marsilia și, totodată, istoric creștin, care a activat în 467-480. Lucrarea lui Ghenadie este, la rândul-i, o continuare a celei scrise de Sfântul Ieronim; *Etymologiae*²⁰ (615-636): în douăzeci de cărți, este o operă enciclopedică în care materialul este așezat în ordine alfabetică. Este considerată a fi prima enciclopedie medievală, reprezentând unul dintre izvoarele cele mai importante și mai influente ale Evului Mediu occidental. Primele zece cărți tratează domenii variate, cuprinzând artele liberale (gramatica, retorica, dialectica), medicină, drept și teologie. Următoarele zece cărți tratează despre științele naturale. Interpretarea lemelor acestei enciclopedii în lumina Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți dă operei coloratura care îi este specifică²¹. Astfel, de la *trivium*²² la *quadrivium*²³, de la medicină la teologie, de la biologie la arhitectură, paginile enciclopediei isidoriene îmbrățișează toate domeniile cunoașterii.

Despre opera lui Isidor de Sevilla putem spune că a început să circule imediat după moartea acestuia atât în Hispania, cât și în afara ei. Acest fapt se datorează nu eforturilor sale de a se face cunoscut, ci intelectualilor iberici care i-au urmat și care l-au asumat, citându-l în propriile opere, fapt ce a facilitat receptarea lui rapidă și diseminarea lucrărilor acestuia.

²⁰ Opera mai este cunoscută și sub numele de *Origines*.

²¹ Cf. Isidor de Sevilla, *Etimologii XI-XII*, ediție bilingvă, ediție îngrijită, traducere din limba latină, studiu introductiv, cronologie și note de Anca Crivăț, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 5.

²² În epoca medievală, *trivium* indica cele trei arte care aveau în vedere cuvântul: gramatica, retorica și dialectica.

²³ *Quadrivium* indica cele patru arte care aveau în vedere numerele: aritmetica, geometria, muzica și astronomia.

Redemptus de Sevilla este cel dintâi care realizează, într-o scrisoare adresată cu destinatar necunoscut, fie către un stareț, fie către un episcop sau către viitorul episcop al Seviliei, fie ca început pentru alcătuirea vieții lui Isidor – lucrarea care nu s-a mai păstrat –, portretul moral, social, intelectual al lui Isidor de Sevilla. Am redat deja, atunci când am vorbit despre viața episcopului Isidor, confesiunea, sub formă de rugăciune, pe care acesta o face cu puțin timp înainte de trecerea la cele veșnice. Acel text este văzut ca fiind un prim pas în prezentarea lui Isidor ca părinte smerit, asemenea unui sfânt în viață, care se apropie de obștescul sfârșit, urmând stilului hagiografic, care prezintă vieți ale sfinților uneori excesiv înfrumusețate. Redemptus nu urmărește în acea scrisoare prezentarea lui Isidor teologul sau învățatul, ci pe cea a lui Isidor părintele care se îngrijește până în ultima clipă de păstoriții săi, de buna stare materială și spirituală a acestora, într-un cuvânt, prezentarea lui Isidor sfântul. Încheierea scrisorii relatează cum el, împlinind toate cele rânduite, este condus în chilia sa de către mulțimea care l-a ascultat, și după patruzeci de zile de pocăință, „slujirea lui pastorală a ajuns la final, săvârșindu-se în pace. Amin!”²⁴. Prin aceasta se urmărește întărirea autorității lui Isidor, care, pe lângă renumele de mare teolog și om de știință dobândit încă din timpul vieții, a avut și o viață sfântă.

Cea mai importantă personalitate care contribuie la consolidarea moștenirii culturale lăsate de către Isidor este episcopul Braulio de Zaragoza. El este cel care a editat capodopera lui Isidor, *Etymologiae*, și care a scris *Renotatio* în memoria magistrului și prietenului său, în care alcătuiește un catalog al operelor publicate de Isidor, inserând și elogii la adresa acestuia. Dacă Redemptus i-a realizat un portret hagiografic, Braulio se preocupă de cel profesional. În acest sens, operei *De viris illustribus* îi mai adaugă un capitol dedicat lui Isidor de Sevilla, prin care îl așază și pe acesta în rândul bărbaților iluștri, descriindu-l ca „un om extraordinar” (*vir egregius*), un episcop al Seviliei care a strălucit în timpul Împăratului Mauritius și al regelui Reccared.

²⁴ *Completis his omnibus ad cellulam reductus est, et post diem confessionis vel poenitentiae quartum, pastoralem iugiter curam finem suum consummavit in pace. Amen. (Redemptus Hispalensis, Obitus beatissimi Isidori Hispalensis episcopi [Liber de transitu sancti Isidori], Brepols Publisher, Turnhout, 2010, cap. 6, p. 388, rr. 84-86).*

Despre capacitățile lui Isidor, Braulio afirmă:

Prin el antichitatea a câștigat un nou nume, sau mai degrabă timpurile noastre au văzut în el o imagine a antichității, pentru că el a fost un om foarte bine pregătit în arta oratoriei, întrucât discursul său se adapta atât celui învățat, cât și celui fără știință de carte, faimos pentru faptul că găsea cuvintele potrivite temei pe care o discuta, fiind de o incomparabilă elocvență. Acum poate fi foarte ușor pentru orice cititor atent să își dea seama cât de mare era erudiția sa observând varietatea temelor abordate de acesta și grija cu care au fost redactate²⁵.

După aceste cuvinte urmează catalogul operelor Sfântului Isidor, fiecare fiind însoțită de o scurtă descriere. Excepție face lucrarea *Etymologiae* căreia Braulio îi întocmește o descriere mai amplă și detaliată, aceasta pentru a realiza o legătură între cei doi autori, dar și pentru a prezenta așa cum se cuvine *magnum opus*-ul („opera fundamentală”) marelui gânditor. Redăm puțin din conținut:

Un manuscris al *Etymologies*, de o mare întindere, organizat de el tematic, iar nu în cărți; pentru că a fost scris la rugămintea mea, l-am împărțit în cincisprezece cărți, chiar dacă lucrarea el a lăsat-o nefinalizată. Această operă este adecvată fiecărei ramuri a filosofiei; oricine citește și meditează asupra ei în mod frecvent va avea și merită să aibă o reputație de cunoscător al problematicilor teologice și sociale. Este înșesată cu diverse formulări elegante, realizate într-un mod concis; din ea, nu există practic nimic care să nu poată fi învățat²⁶.

În finalul *Renotatio*, Braulio îi adresează un cuvânt de laudă lui Isidor, spunând:

În timp ce călătoream și rătăceam ca niște străini în cetatea noastră, cărțile tale, ca să spunem așa, ne-au adus acasă, ca noi să ne putem

²⁵ *In quo quiddam sibi antiquitas vindicavit, immo nostrum tempus antiquitatis in eo scientiam imaginavit. Vir in omni loquutionis genere formatus, ut inperito doctoque secundum qualitatem sermonis existeret aptus, congrua vero opportunitate loci incomparabili eloquentia clarus. Iam vero quantus sapientia fuerit, ex eius diversis studiis et elaboratis opusculis perfacile prudens lector intelligere poterit* (Braulionis Caesaraugustani Episcopi, „Renotatio Librorum Domini Isidori”, în *Corpus Christianorum Series Latina* (CC-SL), vol. CXIII B (113B), Brepols Publisher, Turnhout, 2006, pp. 199-200, rr. 3-9).

²⁶ *Etymologiarum codicem nimiae magnitudinis distinctum ab eo titulis, non libris, quem, quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipse reliquerit, ego in uiginti libros diuisi. Quod opus omnimodo philosophiae conveniens quisquis crebra meditatione perlegerit, non ignotus divinarum humanarumque erum scientia merito erit. Ibi redundans diversarum artium elegantia, quaecumque fere scire debentur restricta collegit* (CCSL 113B, pp. 203-204, rr. 42-49).

da seama din când în când cine și unde suntem. Ne-ai dezvăluit istoria patriei noastre, descoperirile tuturor timpurilor, legile sacre, rânduielile disciplinei preoțești, ale celei publice și private, numele, felul, rostul și originea tuturor celor ce se văd, ale regiunilor, locurilor, și al tuturor celor dumnezeiești și omenești²⁷.

Braulio a depus un efort constant de construire a unei memorii pozitive lui Isidor de Sevilla, dând mărturie despre modul în care el însuși l-a văzut pe mentorul său și despre cum și-ar dori ca și ceilalți să îl vadă. Îi construiește lui Isidor o imagine de mare și prolific om de știință, subliniind în dese rânduri imensa contribuție a magistrului său în câmpul cunoașterii. Deși se preocupă preponderent de creionarea portretului profesional, nu ignoră în totalitate aspectul moral, prezentându-l și ca pe un om cu viață sfântă, spunând despre Isidor că „era mai generos decât toți în săvârșirea actelor de milostenie” (*cunctis et copiosior operibus caritatis*)²⁸.

Ildefons de Toledo (657-667) are și el o contribuție importantă în cristalizarea personalității Sfântului Isidor de Sevilla la început de Ev Mediu, prin continuarea lucrării *De viris illustribus*. Spre deosebire de Redemptus și Braulio, Ildefons nu a fost în relație directă cu Isidor de Sevilla, el activând în regiunea Toledo, mai întâi ca monah, iar mai apoi ca episcop, preocupat fiind în special de contextul eclezial local. Modul în care acesta realizează opera *De viris illustribus* se îndepărtează de versiunile precedente din mai multe motive. Primul are în vedere forma, aceasta fiind mai restrânsă ca întindere, concentrându-se în special asupra personalităților locale, din zona Toledo, preponderent episcopi și mai puțin oameni de literă. Isidor este listat al optulea în această prezentare, beneficiind de un spațiu mai amplu în comparație cu ceilalți, prezentarea lui cuprinzând două părți, una care conține aspecte biografice, iar cealaltă un scurt catalog al operelor sale. De reținut sunt cuvintele cu care îl descrie Ildefons pe Isidor:

[...] un om care se distingea atât prin înfățișare, cât și prin inteligență. Discursul său era deosebit, coerent și încântător, iar

²⁷ Nos, inquit, in nostra urbe peregrinantes errantesque tanquam hospites tui libri quasi domum reduxerunt, ut possimus aliquando qui et ubi essemus agnoscere. Tu aetatem patriae, tu descriptiones temporum, tu sacrorum iura, tu sacerdotum, tu domesticam publicamque disciplinam, tu sedium, regionum, locorum, tu omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti (CCSL 113B, pp. 205-206, rr. 55-61).

²⁸ CCSL 113B, p. 207, rr. 68-69.

multitudinea de expresii minunat de bogate lăsa audiența fermecată astfel încât cine îl asculta nu putea să își amintească ce a spus decât dacă repeta de mai multe ori. El a scris lucrări frumoase într-un număr deloc de neglijat²⁹.

Că Isidor devenise normativ pentru timpul său este demonstrat și de faptul că pe vremea lui Eugenius II de Toledo (cca 600-657), elev al lui Braulio, erau studiate în școala monastică din Zaragoza și cea episcopală din Toledo poemele sale. Astfel, viitorii monahi, clerici, laici și oricine urma aceste școli lua contact direct cu opera și cu informațiile transmise de Isidor.

Înalta sa pregătire intelectuală și teologică este evidențiată și în cadrul Conciliului al VIII-lea de la Toledo din 653, ale cărui lucrări îl descriu ca:

extraordinar doctor (*doctor egregius*) al secolului curent, cel mai distins membru al bisericii universale, cel mai nou în rândul personalităților excepționale, dar nu cel mai slab pregătit în învățătura bisericii, și ceea ce este cel mai important, el este cel mai învățat din timpurile noastre³⁰.

Concluzii

Se poate remarca faptul că personalitatea lui Isidor de Sevilla a dominat lumea iberică a secolului al VII-lea, de la nivel de pregătire școlară, până la problematici de ordin bisericesc și de stat. De aceea este necesară o mai atentă aplecare asupra vieții și operei acestui părinte al Bisericii al cărui nume este prezent și în *Divina Commedia* a lui Dante, fiind citat în cântul al zecelea din *Paradisul*. Este considerat a fi unul dintre spiritele cele mai înțelepte și apare menționat în prima coroană de douăsprezece personalități, imediat după Boetio și primul într-un trio compus din Beda Venerabilul și Riccardo din San Vittore: „Privește-n focul lor pe-nflăcărații/ Isidor, Beda și Ricard ce fu/ mai mult decât un om, în contemplații”³¹.

²⁹ *Vir decore simul et ingenio pollens: nam tantae iucunditatis affluentem copiam in eloquendo promeruit, ut ubertas admiranda dicendi ex eo in stuporem verteret audientes, ex quo audita bis, qui audisset non nisi repetita saepius commendaret. Scripsit Opera et eximia et non parva [...] (PL 82, 68A).*

³⁰ *Nostri quoque seculi doctor egregius, ecclesiae catholicae novissimum decus, praecedentibus aetate prostremus, doctrinae comparatione non infimus, et quod maius est in seculorum fine doctissimus [...], apud Mark Lewis Tizzoni, „Isidore of Seville's Early Influence and Dissemination (636-711), în A. Fear, J. Wood, A Companion to Isidore of Seville, p. 414, nota 66.*

³¹ Dante, *Divina Comedie. Paradisul*, traducere de George Coșbuc, Editura Cartier, Chișinău, 2012, p. 74.